

Ірина П'ятницька-Позднякова,

orcid.org/0000-0002-7211-1602

доктор мистецтвознавства,

доцент кафедри музичного мистецтва

Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

(Миколаїв, Україна) musik_prof@ukr.net

МУЗИЧНО-МОВЛЕННЄВА ПРОБЛЕМАТИКА: ПРОПЕДЕВТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті порушено актуальну проблематику музичного мовлення, яка має дисциплінарний вектор свого спрямування та є відкритим простором для мисленнєвих рефлексій. Музичне мовлення в такому контексті мислиться як своєрідний національно-інтонаційний маркер української музичної культури, що відіграє ключову роль у процесі виховання сучасної молоді. У зв'язку із цим, метою поданої статті є аналіз глибинних рівнів музичного мовлення композитора, котрі набувають значення семантично змістовного зерна, навколо якого сконцентровано смислові виміри музичного твору. Їх осягнення в контексті різних видів діяльності під час навчально-виховного процесу вищої школи дозволить закласти глибокі знання вітчизняного музичного мистецтва, вплине на самосвідомість особистості та сформує власне бачення тенденцій розвитку сучасної музичної культури загалом.

Зазначено, що заявлена проблематика в сучасному пропедевтичному дискурсі отримала вектор свого розвитку в напрямі різних аналітичних підходів, які здатні суттєво поглибити професійний рівень музичної культури особистості. Закцентовано увагу на тому, що найбільш до цієї проблематики долучилась вітчизняна музична педагогіка, яка акумулювала значний досвід у питанні національного виховання молоді, напрацювавши як теоретико-методологічні, так і суто практичні методики формування ціннісних орієнтацій, що відображені у працях І. Беха, А. Бойко, М. Боришевського, С. Гончаренка, В. Дзюби, В. Коваль, В. Матяцук, Г. Назаренка, П. Онищук, О. Отич, О. Рудницької, О. Савченко, О. Сухомлинського та багатьох інших. У працях цих дослідників зацентовано на тому, що, засвоюючи духовні цінності музичної культури, особистість «уростає» в неї, набуває знань соціокультурних норм, котрі мають історичне значення для розвитку суспільства загалом. Це свідчить про соціальну функцію освітньо-виховного процесу, яка полягає, передусім, у формуванні розвиненої особистості. Саме музичне мистецтво здатне культивувати ті якості особистості, які найбільш відповідають сукупному досвіду всіх часів, водночас його найефективнішою формою впливу на особистість є світоглядна, як надійний духовний компас у сучасному динамічному світі.

Закцентовано увагу на тому, що найбільш складним, але водночас необхідним для глибокого знання української музичної культури, є аналіз музичних творів сучасних композиторів, розуміння особливостей їх музичного мовлення як своєрідного національно-інтонаційного маркера музичної культури певного часу. Зазначено, що однією з форм опанування особливостей музичного мовлення композитора є застосування семантичного аналізу до музичного твору, котрий передбачає виявлення прихованих смислів на різних рівнях:

– дотекстовому, який проявляється на рівні архетипів¹, символів, концептів², узятих композитором за основу музичного твору;

– текстовому, що не тільки має прояв на рівні музичної граматики, але й виявляється завдяки маркерам міжтекстових взаємодій (цитати, алюзії, парафрази, ремінісценції тощо);

– позатекстовому, котрий проявляється на рівні екстрамузичних засобів виразності.

У контексті поданої статті виявлення національних особливостей музичного мовлення та їх виховний вплив на особистість здійснено на прикладі творчості сучасного українського композитора Володимира Птушкіна, музичне мовлення якого відрізняється яскравою та динамічною лексикою, експресивним синтаксисом та пульсуючою динамікою, сміливим поєднанням прийомів музичної виразності, жанрових і структурних прототипів із метою створення оригінальних композицій. Методику аналізу з урахуванням зазначених рівнів здійснено на прикладі одного з яскравих фортепіанних циклів композитора ««По сторінках «Дитячого альбому»», котрий апелює до неокласичної тенденції. Наголошено на тому, що аналіз різних рівнів художнього образу музичного твору як специфічної форми втілення автором роздумів та переживань про світ не тільки дозволяє розширити світоглядний вимір особистості, але є дієвою формою національно зорієнтованого виховання сучасної молоді.

Ключові слова: музичне мовлення, рівні аналізу музичного твору, національно-зорієнтований виховний процес.

¹ У розумінні терміна «архетип» ми апелюємо до його визначення К. Г. Юнгом як загальної образної схеми, «колективного позасвідомого», своєрідного коду історії, коду культури людства.

² Концепти – ідеальні абстрактні одиниці (смысл), якими оперують у процесі мислення.

Irina P'YATNISKAYA-POZDNYAKOVA,

orcid.org/ 0000-0002-7211-1602

Doctor of Art History,

Associate Professor at the Department of Musical Art

Mykolaiv V. O. Sukhomlynskyi National University

(Mykolaiv, Ukraine) musik_prof@ukr.net

MUSIC AND SPEECH ISSUES: PROPAEDEUTIC ASPECT

The article touches on the issue of musical speech, which has the disciplinary direction vector and is an open space for reflection. In modern scientific discourse, the stated issue is represented by fundamental research, but the music-speech aspect is understudied. Musical speech in this context is thought of as a particular national intonation marker of Ukrainian musical culture, which plays a key role in the process of educating modern youth.

In this regard, the purpose of this article is to analyze the deep levels of the composer's musical speech, which acquire the value of a semantically meaningful grain, around which the semantic dimensions of a musical work are concentrated.

Their comprehension in the context of various educational activities will allow acquiring deep knowledge in the field of national musical art, affect the self-consciousness of the individual and form their own vision of trends in the development of modern musical culture as a whole. It is noted that the stated problem in the modern propaedeutic discourse has received a vector of its development in the direction of various analytical approaches that can significantly deepen the professional level of an individual's musical culture.

Attention is focused on the fact that the stated issue was also raised in domestic music pedagogy, which accumulated significant experience in the issue of national youth education, having developed both theoretical and methodological and purely practical methods of forming values, which are reflected in the works of I. Bekh, A. Boyko, N. Borishevsky, S. Goncharenko V. Dzyuba, V. Koval, V. Matyashchuk, G. Nazarenko, P. Onishchuk, A. Otich, A. Rudniskaya, A. Savchenko, A. Sukhomlynsky and many others others.

In the works of these researchers, it is emphasized that by assimilating spiritual values, a person grows into a culture, acquires knowledge of socio-cultural norms that have historical significance for the development of society as a whole. This suggests the social function of the educational process, which consists primarily in the formation of a developed personality. It is music that is able to cultivate those qualities of personality that most correspond to the combined experience of all times, while its most effective form of influence on the individual is the worldview, as a reliable spiritual compass in the modern dynamic world.

The attention is focused on that the most difficult, however necessary for a thorough knowledge of Ukrainian musical culture, is the analysis of musical works by contemporary composers, understanding of the peculiarities of their music speech, as a national-intonational marker of the musical culture of a particular time. It is noted that one of the forms of mastering the features of a composer's musical speech is the use of semantic analysis of a musical work, which involves revealing hidden meanings at different levels:

– pre-textual, which has a manifestation at the level of archetypes, symbols, concepts taken by the composer as the basis of a musical work;

– textual, which has a manifestation not only at the level of musical grammar, but also appears due to markers of intertextual interactions (quotes, allusions, paraphrases, reminiscences, etc);

– post-textual, which has a manifestation at the level of extra-musical means of expression.

In the context of this article, the detection of the national characteristics of musical speech and their educational impact on individuals is carried out on example works of the modern Ukrainian author Vladimir Ptushkin. His musical speech has bright and vibrant vocabulary, expressive syntax and pulsating dynamics, bold combination of techniques of musical expression, genre and structural prototypes with the goal of creating original compositions. Taking into account mentioned levels the method of analysis is carried out on the example of one of the composer's bright piano cycles "On the pages of the 'Children's album'", which appeals to the neoclassical trend. It is noted that the analysis of various levels of the artistic image of a musical work as a specific form of embodiment of the author's thoughts and experiences about the world allows not only to expand the worldview of the individual, but is an effective form of nationally oriented education of modern youth.

Key words: *musical speech, level of analysis of a musical work, nation-oriented educational process.*

Постановка проблеми. Порушена проблематика в сучасному науковому дискурсі представлена ґрунтовними дослідженнями, проте одним із маловивчених її аспектів є музично-мовленнєвий. Музичне мовлення є своєрідним національно-інтонаційним маркером української музичної культури, котрий відіграє ключову роль у процесі виховання молоді.

Мета статті – проаналізувати глибинні рівні музичного мовлення композитора, що набувають значення семантично змістовного зерна, навколо якого сконцентровано смислові рівні музичного твору, осягнення котрих у контексті різних видів діяльності під час навчально-виховного процесу дозволить закласти глибокі знання у сфері вітчизняного музичного мистецтва, вплине на самосвідомість

особистості та сформує власне бачення тенденцій розвитку сучасної музичної культури загалом.

Виклад основного матеріалу. Заявлена проблематика отримала вектор свого розвитку в напрямі різних аналітичних підходів, які здатні суттєво поглибити професійний рівень студентської молоді, вплинути на гармонійний розвиток всебічно розвиненої особистості. Зокрема, найбільш долучилась до цього вітчизняна музична педагогіка, що акумулювала значний досвід у питанні національного виховання молоді, напрацювавши як теоретико-методологічні, так і суто практичні методики формування ціннісних орієнтацій, що відображені у працях І. Беха, А. Бойко, М. Боришевського, С. Гончаренка, В. Дзюби, В. Коваль, В. Матящук, Г. Назаренка, П. Онищук, О. Отич, О. Рудницької, О. Савченко, О. Сухомлинського та багатьох інших. Проте питання, пов'язані з вихованням світоглядних орієнтацій молоді засобами музичного мовлення, й до сьогодні залишаються відкритими, що й визначило актуальність запропонованої проблеми.

Одним із важливих завдань сучасного процесу виховання молоді є прищеплення знань власної історії, культури, мистецтва, що дозволить виховати її національну самосвідомість та гідність. В екстраполяції на навчально-вихований процес у закладах освіти це складне завдання може бути реалізовано під час різних форм роботи з музичним матеріалом (слухання високохудожніх зразків української класичної музики; ознайомлення з історією виникнення та побутування українських народних інструментів, способів гри на них; інсценізація народних звичаїв та обрядів; знайомство з найкращими зразками музики сучасних українських композиторів тощо), що в сукупності дозволить закласти глибокі знання у сфері вітчизняного музичного мистецтва, вплине на самосвідомість особистості та сформує власне бачення тенденцій розвитку сучасної музичної культури загалом.

Формування в молоді почуття власної гідності, а разом і відчуття причетності до сучасних процесів розбудови та зміцнення основ української державності, відданості національним інтересам на сьогодні визнано проблемою загальнодержавного рівня. Як ніколи актуальними є думки В. Сухомлинського про те, що до найважливіших ознак нації належить саме мова, а з нею й культура як душа нації. На його думу, педагог володіє словом як могутнім виховним засобом, котре здатне піднести і звеличити гідність та людяність особистості, утвердити і зміцнити невичерпні джерела любові до власної історії, народу, куль-

тури. Тобто найважливіша суть виховання полягає у прагненні до найвищої сходинки величч людського духу. Виховувати молодь, на думку В. Сухомлинського, треба так, щоб осяяти її «світлом духовної краси» (Сухомлинський, 1975: 42), завдяки чому вона стане більш витонченою, чутливою та сприйнятливою до навколишнього світу.

Засвоюючи духовні цінності, особистість «уростає» в культуру, набуваючи знань соціокультурних норм, котрі мають історичне значення для розвитку суспільства загалом. Це свідчить про соціальну функцію освіти, яка полягає, передусім, у формуванні основ майбутнього суспільства з його способом життя в різних сферах (політичній, професійній, культурній тощо). Проте для кожної соціально-економічної формації та культурно-історичного етапу розвитку суспільства характерна своя система освіти, а для нації загалом – система виховання. Водночас національна ідея стає консолідуючим чинником у вихованні молоді та розвитку суспільства, а національне виховання як складне багатогранне явище набуває значення важливого складника суспільного життя, є своєрідним актом духовного самовизначення особистості, свідомою громадською позицією. Із таких позицій духовне виховання молоді є основою життєсміслових орієнтирів суспільства загалом.

Досліджуючи проблематику виховного процесу в контексті сучасного оновлення парадигмальних підходів до сучасної освіти, Г. Тарасенко наголошує на тому, що виховання – це організація життєдіяльності особистості на рівні її творчості (Тарасенко, 2010: 97). Проте виховна місія педагога безпосередньо корелюється культурними запитами суспільства, а успішність її реалізації залежить не тільки від освітніх технологій, але й від культурних традицій. Зважаючи на це одним з основних напрямів національно зорієнтованого виховання молоді є ставлення до культури, її унікальної самобутності, а вивчення особливостей національного музично-мовного дискурсу стає одним зі способів пізнання власної музичної культури з її багатим мелосом та яскравим інтонаційним шаром. У цьому процесі саме мистецька освіта стає своєрідним посередником між суспільно значущими культурними цінностями та особистісним світобаченням, що дозволить сформувати базові компетентності (загальнокультурні, художньо-пізнавальні, комунікативні тощо), потребу в духовному самовдосконаленні впродовж усього життя, спрямувати вектор художнього розвитку суб'єкта, розвинути його асоціативне мислення, якості, здібності тощо.

Музичне мистецтво вдосконалює здатність бачити, відчувати та споглядати художні образи, котрі вчать переживати та співчувати. На цьому наголошувала О. Рудницька, вважаючи, що музичне мистецтво відіграє велику евристичну роль, створюючи такий комплекс засобів виразності, які сприяють розвитку фантазії та уявлення. Власне, таку саму думку висловлювала дослідниця О. Отич, наголошуючи на тому, що музичне мистецтво має великий виховний потенціал, формуючи художньо-образну реальність, упливаючи на особистісне самовизначення. Музичне мистецтво як феномен культури завдяки своїм специфічним засобам впливу на особистість наближає до розв'язання складних проблем Буття, загострює моральні, естетичні та духовні аспекти сучасного світу, сприяє критичному ставленню до його актуальних проблем. Саме завдяки художній інформації, яку містять твори музичного мистецтва, відбувається осмислення проблем навколишнього світу, осягнення та засвоєння духовних цінностей.

На великий виховний потенціал музичного мистецтва звертав увагу П. Юркевич, наголошуючи на тому, що вектор напряму до власної мети повинен бути позначений гармонією. Саме спів уносить гармонію в душевний стан людини, розвиває в неї здатність до співпереживання та розуміння ближнього. Тобто музика посідає особливе місце у вихованні національної самобутності та власної самоідентифікації, здатна поглибити і збагатити духовний світ, а музично-перцептивна діяльність, з її емоційністю і чуттєвістю, глибоко розкриває духовний потенціал особистості. З огляду на це важливим завданням виховного впливу музики на особистість є збагачення особистого світу духовними цінностями, поглиблення музично-естетичного досвіду, тощо. Музичне мистецтво, впливаючи на емоційну сферу особистості, дозволяє формувати вибіркове, ціннісне ставлення до дійсності, розвиває систему ціннісних орієнтацій, тому є таким важливим у виховному процесі. Виховна сила музичного мистецтва дозволяє акумулювати соціальний досвід покоління, перетворюючи його в особистісний досвід, і поглиблює духовний. Водночас музичне мистецтво здатне культивувати ті якості особистості, які найбільш відповідають сукупному досвіду всіх часів. Зокрема, однією з найефективніших форм впливу на особистість є світоглядна як надійний духовний компас у сучасному динамічному світі. Саме музичне мистецтво з його полімодальним динамічним середовищем та специфічними засобами виразності (звук, інтонація, мелодія) здатне

здійснювати виховний вплив, налаштовуючи почуття, розум та волю на глибоке усвідомлення гармонійного світу.

Серед великого розмаїття різних підходів (звернення до свідомості; розвиток мислення; корекції поведінки тощо) та методів виховання (словесні, наочні, слухові, емоційного впливу, порівняння, асоціацій та роздумів, стимулювання та зацікавлення тощо) саме музичне мистецтво домінує серед інших видів та форм діяльності. Зокрема, слухання та виконання музики дозволяє зрозуміти власний генотип, виховати високу духовність, етнічні цінності тощо. Знайомство з біографією українських композиторів, створення невеликих за розміром та різних за жанром художніх оповідань, у яких композитори поставатимуть як «живі персонажі» з усіма їхніми вподобаннями, переживаннями, захопленнями, дозволить зрозуміти основні етапи їхнього творчого зростання і втілення в оригінальну творчість особливостей національного музичного мовлення. Створення мультимедійних презентацій із використанням фотоматеріалів, які дозволяють ознайомитись із часом, у якому жили композитори, їхнім побуту, друзями, мистецьким оточенням, культурою часу загалом, також сприятиме осмисленню тих культурних цінностей, що наклали відбиток на їх творчість. Водночас різні форми музикування дозволять не тільки дізнатись про історію їх виникнення, ареал побутування, особливості побудови, але і, здобувши вміння та навички їх виконання, продемонструвати їх на різних концертних виступах, виявляючи любов та повагу до національної музичної культури загалом. Проте найбільш складним завданням, але водночас необхідним для глибокого знання української музичної культури, є аналіз музичних творів сучасних композиторів, розуміння особливостей їх музичного мовлення, виявлення найбільш характерних інтонацій, котрі яскраво презентують її особливість та неповторність.

У контексті навчально-виховного процесу ЗВО функціонують різні моделі, що охоплюють *підходи* (операційно-змістовий, аналітико-синтетичний, тощо) та *методи* (аналіз-синтез, порівняння, зіставлення, тощо), які в основі своїй спираються на *принципи* (національної спрямованості виховання, культуровідповідності, системності, тощо). Зокрема, принцип національної спрямованості виховання передбачає формування моральної самосвідомості особистості та шанобливе ставлення до власної культури. Принцип культуровідповідності передбачає перетворення змісту історичного культурного досвіду на джерело власного

особистісного розвитку як культурного базису. Принцип системності передбачає забезпечення системної організації діяльності студентської молоді засобами музичного мистецтва, спрямованого на його виховання, духовний розвиток, самовдосконалення тощо.

Однією з форм засвоєння інтонаційного шару національної музичної мови є звернення до творчості українських композиторів, що дозволить досягнути смислові рівні текстової концептосфери, які реалізують свою предметність на рівні музичного мовлення композитора. Однією з форм опанування особливостей музичного мовлення композиторів є застосування семантичного аналізу до музичного твору, що передбачає виявлення прихованих смислів на різних рівнях:

– *дотекстовому*, котрий має прояв на рівні архетипів³, символів, концептів⁴, узятих композитором за основу музичного твору;

– *текстовому*, що не тільки проявляється на рівні музичної граматики, але й виявляється завдяки маркерам міжтекстових взаємодій (цитати, алюзії, парафрази, ремінісценції тощо);

– *позатекстовому*, який має прояв на рівні екстрамузичних засобів виразності.

У контексті поданої статті виявлення національних особливостей музичного мовлення та їх виховний вплив на особистість здійснено на прикладі творчості сучасного українського композитора В. Птушкіна⁵, музичне мовлення якого відрізняється яскравою та динамічною лексикою, експресивним синтаксисом та пульсуючою динамікою, сміливим поєднанням прийомів музичної виразності, жанрових і структурних прототипів із метою створення оригінальних композицій. Виразові й риторичні прийоми, специфічні музичні «знаки» різних неостилів, інкрустуючись в оригінальну тканину його творів, надають їм особливої смислової наповненості та реалізуються на рівні жанрових та стильових алюзій. Композитор поєднує класичні прийоми із сучасною гармонічною мовою, колористичною гармонією, пластичним контрапунктом, примхливим синкопованим метроритмом, чим досягає новаторського вирішення проблеми стильового діалогу.

Найбільш яскравим є фортепіанний цикл «По сторінках «Дитячого альбому», що апелює до неокласичної тенденції, до якого ввійшли п'ять творів, котрів оригінали П. І. Чайковського мають назви: «Гра в коники» (№ 3), «Старовинна французька пісенька» (№ 16), «Баба-Яга» (№ 20), «Німецька пісенька» (№ 17) та «Нянина казка» (№ 19). Проте В. Птушкін досить вільно розташовує ці номери, не надаючи їм назви (тільки нумерує), в такий спосіб створюючи ігровий світ для слухача. Усі п'ять музичних творів об'єднані композиційною логікою, оскільки композитор не тільки прагнув зберегти смисловий вимір першоджерела в мелодико-гармонічному плані, але і врахував прагматичний аспект його існування в музичному дискурсі сучасності. Розуміючи виконавські можливості дітей, композитор хоча й застосовує складні технічні прийоми гри (*martelato*), проте уникає акордів, які розташовані ширше септими, не застосовує поєднання крайніх регістрів, розташовуючи їх доволі щільно. Семантика такої вільної обробки побудована на динамічних і темпових контрастах.

У цих яскравих музичних картинках В. Птушкін залишає акордову техніку як акомпанемент, віддаючи гармонічну основу мелодії партії *primo* («Німецька пісенька», «Старовинна французька пісенька»), тоді як партія *second* являє собою гармонізацію мелодії, що утворюється рухом акордів обох рук («Гра в коники», «Нянина казка»). Попри те, що композитор залишає незмінним інтонаційний шар творів, він свідомо розширює межі малих форм, досить органічно інкрустує в оригінальні мелодії джазові мотиви («*bossa nova*») з їх характерним синкопованим малонком, гостро дисонуючими акордами, найрізноманітнішими штрихами (м'яке *staccato* у п'єсі «Баба-Яга», глибоке *non legato* у «Старовинній французькій пісеньці»), фактурно вибудовуючи образний план п'єс. Таке органічне поєднання камерності й концертності, фантастичної казковості з лірико-романтичною сферою свідчить про тонке розуміння стильового діалогу, котрий уключений у театральний ігровий світ мистецтва. Досить уважно композитор поставився й до динамічних відтінків, які мають тонкі градації в діапазоні від *ppp* до *ff*.

³ У розумінні терміна «архетип» ми апелюємо до його визначення К. Г. Юнгом як загальної образної схеми, «колективного позасвідомого», своєрідного коду історії, коду культури людства.

⁴ Концепти – ідеальні абстрактні одиниці (смысл), котрими оперують у процесі мислення.

⁵ Творчість харківського композитора В. Птушкіна, народного артиста України, професора кафедри композиції і фортепіано Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського, лауреата міжнародних конкурсів та премій, члена журі престижних конкурсів, є відомою як у країні, так і за її межами. Його музика звучить на відомих сценах України, Чехії, Словенії, Польщі, Сербії, Франції, Швейцарії, Македонії. Більш ніж тридцять років композитор працював у Харківському академічному російському драматичному театрі ім. О. С. Пушкіна, де писав музику до спектаклів, яка сьогодні отримала друге життя у власних перекладах та аранжуваннях композитора. Його творчість охоплює майже всі жанри, серед яких опера («Дива дивні»), симфонії, інструментальні концерти, камерні й хорові твори, кантати, мюзикли, музика до вистав (найвідоміші «Королівські ігри», «Хитромудра коханка», «Міщанин-шляхтич», «Віндзорські насмішниця», «Відпустка через поранення» та інші).

Є сенс наголосити й на яскравому втіленні художнього образу вже відомих п'єс, котрі він напрочуд майстерно втілює за допомогою гармоній, тембрової фактури, зміщення акцентів та модуляцій, пульсуючої ритміки, складного метроритму, синкопованого та пунктирного малюнка, які в сукупності характеризують його яскраве музичне мовлення. Кожен з елементів музичної композиції вибудовує власну горизонталь, що, поєднуючись, утворюють калейдоскоп різних гармоній, інтонаційних варіацій, підкреслених тонким нюансуванням із чітко вираженою артикуляцією.

Напрочуд яскравими є п'єси «Нянина казка» та «Баба-Яга», які в транскрипції В. Птушкіна набувають гротескності, що підкреслюється незвичними гармоніями збільшених септакордів, досить активною динамікою ($p < sf$), темпом (*vivace molto*), котрий прискорюється (*poco accelerando*), та чіткою артикуляцією, завдяки чому вони постають як фантастично-казковий світ. Такий театральньо-ігровий підхід дозволяє використовувати оригінальні метроритмічні прийоми, зокрема тріольну та збільшену метричну пульсацію (з 2/4 до 4/4), зміщення сильної доли на відносно сильну (четверту долю такту). У п'єсі «Баба-Яга» композитор зберігає метричну пульсацію (6/8), проте зміщує її, чим створює яскравий динамічний образ.

П'єса «Гра в коники» у В. Птушкіна розпочинається несподіваним динамічним (*Presto*) та майже стрімким в артикуляційному плані вступом (8 т.) із досить енергійною динамікою ($p < mp > p < mf$) першої фрази, що стрімко (штрих *staccato*) завершується на *sf*. Сама тема оригіналу, котра з'являється вже після вступу [ц. 1] на суттєвому динамічному контрасті (нюанс *p*), з посиленням основного тону в октаву, звучить досить несподівано. Композитор, на відміну від оригіналу, змінює темп (з *Vivo* на *Presto*), що створює відчуття внутрішнього прискорення. Інкрустовані в контекст звучання оригінальної теми (ц. 2 т. 21–22; 25–26; ц. 3 т. 35–36 на нюансі *dolce*), власні інтонаційні звороти композитора ніби візуалізують позатекстові засоби смислоутворення, до яких апелює композитор, створюючи динамічний образ музичної замальовки.

Надзвичайно яскравою, з посиленою акордовою фактурою й динамікою звучить «Старовинна французька пісенька», в якій В. Птушкін спробував відтворити власні незабутні враження від зустрічі із цією країною, де неодноразово бував та виконував власні твори. Колоритна музична замальовка, в якій збережено тональний план,

але суттєво змінено настрій, утворюється за допомогою таких засобів музичної виразності, як поєднання органного пункту із синкопованим метроритмом, зміна штриха *legato* на *non legato*, інкрустованих джазових інтонацій, що майже повністю змінюють сам характер п'єси та роблять її яскравою перлиною цієї збірки. Композитор застосовує майже прозору фактуру та ледь відчутний динамічний план ($p > ppp$), який ніби завмирає та розчиняється у прозорому тембрі верхнього регістру на ферматі останнього співзвуччя.

Різні музичні твори поєднані композиційною логікою й театральньо-ігровою драматургією та є віддзеркаленням яскравого світу дитинства, в якому панує гра в різних її варіаціях, від гри реальної до уявної, що проявляється як на мікрорівні (використання різних музичних образів-знаків), так і на макрорівні (жанрові алузії). Концертність та віртуозність (гра в чотири руки) позбавляють цей фортепіанний цикл камерності, що притаманна оригіналу П. Чайковського, реалізуючи театральньо-ігровий контекст його побутування в музичному дискурсі сьогодення. Водночас антитеза “*solo – duet*” набуває інших змістовних акцентів, виокремлюючи ігрове начало, котре має прояв як на рівні фактури (діалог партій *primo* та *second*, складні технічні прийоми виконавства з елементами контрапункту, проведення основного мелодичного зерна почергово різними партіями або їх «підхоплення» тощо), так і на рівні музичного образу-знака, який зіткано з підкреслено індивідуальних, напрочуд оригінальних музичних інтонацій.

Ігровий контекст фортепіанного циклу підкреслено й вибором жанру сюїтності, що не передбачає прив'язки до конкретного сюжету чи програми, а навпаки, декларує вільне оперування різними музичними образами, з якими композитор веде своєрідний метадіалог, пропонуючи слухачеві його власне бачення. Водночас до вже сталих смислових конструктів він підходить дуже обережно, але з долею іронії, яка йому притаманна від природи, додаючи яскравий та неповторний калейдоскоп музичних вражень. Цим досягається й той неймовірний ефект від сприйняття, який слухач несподівано для себе відкриває. Композитор створює цілий спектр музичних образів, які розширюють уже сталі ціннісні маркери відомої класики, водночас їх не руйнує, а пропонує інший, ігровий, ракурс їх сприйняття, демонструючи особливий світ експресивного музичного мовлення.

Висновки. Отже, музичні образи яскравих творів В. Птушкіна є своєрідним засобом відображення довколишнього світу, які набувають

емоційного забарвлення, але водночас віддзеркалюють і суспільні потреби, розкриваючи важливі аспекти соціального життя, поглиблюючи духовний досвід особистості, впливаючи на поведінку, формуючи її внутрішній світ, розширюючи сферу пізнання. Опанування методики аналізу різних музичних творів дозволить суттєво поглибити

знання про сучасну українську класику, розширити світоглядний вимір власних вражень особистості. У такому контексті музичне мовлення композитора, з його особистісним світовідчуттям, колористичним мисленням, стає дієвою формою національно зорієнтованого виховання сучасної молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І., Чорна К. Національна ідея у виховному процесі школи. *Шкільний світ*. 2008. № 45(461). 37 с.
2. Боришевський М. Моральна саморегуляція поведінки особистості: понятійний апарат. Київ, 1993. 24 с.
3. Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти. *Електронний ресурс*. Режим доступу: <http://www.raiaosvita.com.ua/dload/norm-dokument>.
4. Матяшук В. Українська ментальність як чинник виховного процесу: (національно-патріотичне виховання). *Виховна робота в школі*. 2011. № 8. С. 2–6.
5. Національна доктрина розвитку освіти. *Електронний ресурс*. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
6. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга: Богдан, 2005. 360 с.
7. Сухомлинский В. О воспитании / сост. и авт. вступит. очерков С. Соловейчик; 2-е изд. Москва : Политиздат, 1975. 272 с.
8. Тарасенко Г. Виховний процес у контексті оновлення парадигмальних підходів до сучасної освіти. *Сучасні інформаційні технології навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Київ; Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2010. С. 97.

REFERENCES

1. Bekh I., Chorna K. Nacionaljna ideja u vykhovnomu procesi shkoly. [National idea in the educational process of the school]. *Shkilnyj svit*. 2008. № 45(461). 37 s. [in Ukrainian].
2. Boryshevskij M. Moraljna samoreguljacija povedinky osobystosti: ponjatijnyj aparat. [Moral self-regulation of personality behavior: the conceptual apparatus.] Kyjiv. 1993. 24 s. [in Ukrainian].
3. Konceptija vykhovannja ditej ta molodi v nacionaljnij systemi osvity [The concept of education of children and youth in the national education system] [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.raiaosvita.com.ua/dload/norm-dokument> [in Ukrainian].
4. Matjashhuk V. Ukrajnjsjka mentalnistj jak chynnyk vykhovnogho procesu: [nacionaljno-patriotychne vykhovannja]; [Ukrainian mentality as a factor in the educational process: [national-patriotic education] *Vykhovna robota v shkoli*. 2011. № 8. С. 2–6. [in Ukrainian].
5. Nacionaljna doktryna rozvytku osvity [National doctrine of education development]. [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> [in Ukrainian].
6. Rudnycjka O. Pedagoghika: zaghaljna ta mystecjka: navchalnyj posibnyk. [Pedagogy: general and art: a textbook]. Ternopilj: Navchaljna knygha: Boghdan, 2005. 360 s. [in Ukrainian].
7. Sukhomlynskyj V. O vospytanyy [sost. y avt. vstupyт. ocherkov S. Solovejchyk]. 2-e yzd. [About education]. Moskva: Polytyzdat, 1975. 272 s. [in Russian].
8. Tarasenko Gh. Vykhovnyj proces u konteksti onovlennja paradyghmalnykh pidkhdodiv do suchasnoji osvity. [Educational process in the context of updating paradigmatic approaches to modern education]. *Suchasni informacijni tekhnologhiji navchannja v pidghotovci fakhivciv: metodologhija, teorija, dosvid, problemy*. Kyjiv; Vinnycja: DOV "Vinnycja", 2010. С. 97. [in Ukrainian].